

**Wolny
Uniwersytet
Warszawy**

**Kultura
nie dla zysku**

DRUGI ZJAZD
WOLNEGO UNIWERSYTETU WARSZAWY
**PRZEMYSŁY KREATYWNE
I FABRYKI WIEDZY:
ANALIZA I OPÓR**

Drugi Zjazd Wolnego Uniwersytetu Warszawy PRZEMYSŁY KREATYWNE I FABRYKI WIEDZY: ANALIZA I OPÓR odbył się w dniach 7 - 9 grudnia 2010 w lokalu SOLEC w Warszawie. Wzięli w nim udział artyści, kuratorzy, aktywiści, badacze z całej Europy. Prowadzone dyskusje dotyczyły aktualnej sytuacji na polach kultury i szkolnictwa wyższego, ograniczanych mechanizmami biurokracji i komercjalizacji, a w szczególności - mechanizmów uwspólniania wiedzy i działania wspólnotowego, profesjonalizacji sztuki, pedagogiki alternatywnej, neoliberalnych reform szkolnictwa wyższego oraz mechanizmów tworzenia kapitału symbolicznego i ekonomicznego w warunkach kapitalizmu kognitywnego.

PROGRAM ZJAZDU:

WTOREK 07.11.2010

11.00 **Janek Sowa & Kuba Szreder: Wstęp**

12.45 - 14.00 **Critical Practice (Londyn): „Culture in Common” na przykładzie Critical Practice**

Prezentacja poświęcona została omówieniu organizacyjnego etosu Critical Practice (CP) jako interdyscyplinarnej wspólnoty praktyki (Lave and Wenger, 1991). CP gromadzi artystów, projektantów i/lub badaczy działających w Londynie i poza nim w celu badań nad współtworzeniem wiedzy o kulturze, która łączy, tj. kulturze, która jest nie tylko propagowana, dystrybuowana i ogólnodostępna, ale także podejmuje temat propagowania, dystrybucji i dostępności w bardziej ogólnej

perspektywie. Po rozwinięciu etosu CP w tym kontekście, przedstawiona została analiza gry czynników między metodami pracy w społeczności a wyznaczonymi celami. Prelegenci zidentyfikowali kluczowe przepływy i napięcia w samorządności CP w celu otwarcia debaty nad ich szerszym znaczeniem: co mogą powiedzieć o ograniczeniach i/lub potencjale zamiarów społeczności praktyki związanych z jednoczesnym badaniem i uaktywnianiem kultury, która łączy.

Prezentacja dotycząca CP autorstwa członków społeczności stanowiła studium przypadku wynikające z subiektywnej perspektywy członków grupy w połączeniu z różnymi punktami widzenia, teoriami, historiami oraz, co nie mniej ważne, ich doświadczeniem praktycznym.

14.30 – 15.45 **Tomasz Szkudlarek (Gdańsk): Społeczeństwo wiedzy i jego robotnicy**

Idea społeczeństwa wiedzy zyskuje dość szeroką akceptację środowisk akademickich: jest dla nich swoiście nobilitująca, oznacza społeczne uznanie ich rangi. Ta akceptacja znieczula nas jednak na szereg kontrowersji związanych z tą ideologią. Związane są one z kapitalistycznym charakterem społeczeństwa wiedzy. Wiedza jest towarem, co oznacza konieczność jej parcelacji i prywatyzacji i tym samym podważa podstawy publicznej edukacji – szczególnie akademickiej, która tradycyjnie zakładała konieczność kształcenia w oparciu o swobodę dostępu studentów do procesu i aktualnych wyników badań. Ideologia ta uzasadnia szereg wykluczeń dotyczących dostępu do wiedzy osób, które przygotowywane są do pracy przy jej wytwarzaniu – nie posiadając dostępu do wiedzy mającej wartość kapitału (patenty, prawa autorskie, badania na zlecenie korporacji), kształceni są w umiejętnościach koniecznych do jej produkowania. Jest to sytuacja analogiczna do opisywanej przez Marksa w jego analizach genety kapitalizmu przemysłowego (robotnicy jako nieposiadający nic poza „rękoma do pracy” i zmuszeni do pracy najmniejszej). Taki stan rzeczy zaczyna być uświadamiany przez współczesnych „robotników wiedzy”, jak zdaje się to ilustrować wypowiedź jednej z doktorantek Uniwersytetu Gdańskiego:

„Cały czas kręcimy się wokół systemu, w którym z jednej strony jesteśmy potrzebni, bo generujemy zyski, z drugiej - sam system uniemożliwia nam wejście do środka. Jest nas dużo, nie ma dla nas pieniędzy, musimy sami na siebie zarabiać (...), więc nie możemy w pełni zająć się nauką, tym samym nie jesteśmy wystarczająco dobrzy. Kółko się zamyka. Masowość

tych studiów tylko napędzać będzie maszynę. Uniwersytet natomiast, jako instytucja (...) stawać się będzie coraz bardziej zamknięty, dużo bardziej niż wtedy, gdy doktoraty robiły jednostki przygotowywane do pracy naukowej. To jest szerszy problem związany z urynkowaniem uniwersytetów: z jednej strony uproszczona nauka dla mas, z drugiej hermetyczna, „prawdziwa” nauka.”

W takim oglądzie uniwersytet jawi się jako struktura podzielona na dwa kręgi: „uniwersytet wewnętrzny”, do którego dostęp jest obwarowany niemożliwymi do przejścia murami (etatowe zatrudnienie, „prawdziwa” nauka, partnerskie relacje) i jego „podgrodzie” (masowe studia, w tym doktorantki i podyplomowe, kształcące umiejętności potrzebne do prowadzenia badań na podstawie ćwiczeń z „uproszczonej nauki dla mas”, ale nie dające szans na wejście w stabilne struktury akademii), będące rezerwuarem taniej siły roboczej zatrudnianej w poszczególnych projektach na krótkoterminowe kontrakty, i coraz szerzej wykorzystywanej do prowadzenia zajęć na jeszcze bardziej masowych studiach zawodowych.

Tomasz Szkudlarek – pedagog, profesor, kierownik Zakładu Filozofii Wychowania i Studiów Kulturowych przy Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego.

Należy do światowej czołówki przedstawicieli krytycznych badań społecznych - pedagogiki krytycznej, pedagogiki kultury, pedagogiki radykalnej.

Wykładał gościnnie na Uniwersytecie w Hiroszimie (2001), w Institute of Behavioral Sciences na Linköping University (Szwecja), w latach 2000-2002, w 2003 r. na studiach doktoranckich (program The Normative Dimension of Higher Education) na Uniwersytecie Oslo (Norwegia). Doctor honoris causa Linköping University.

Jest autorem licznych artykułów i publikacji z zakresu filozofii wychowania, pedagogiki krytycznej i problematyki mediów, m.in. Freshmen Students on Education and Work (współautorstwo raportu badawczego), 2003, Kultura, tożsamość i edukacja. Migotanie znaczeń (współautor Zbyszko Melosik), 1998, The Problem of Freedom in Postmodern Education, 1993.

15.45 – 17.00 **Kaja Pawełek (Warszawa): Kiedy powołanie staje się zawodem**

„Mając powyżej uszu intryg i zazdrości, zacząłem odsuwać się

od działalności kolektywnej, aż w końcu wszystko robiłem sam – realizowałem styl teatru jednego aktora, który odzwierciedlał moje ambicje stworzenia totalnego dzieła sztuki”.

Harald Szeemann w rozmowie z Hansem Ulrichem Olbristem

„Kiedy podróżowałem po świecie dziesięć lat temu, wszyscy pragnęli zostać filmowcami. Teraz każdy chciałby być kustoszem lub kuratorem. Muzea stały się największą gałęzią przemysłu naszych czasów”.

Peter Greenaway

Nawiedzani, zwłaszcza we Wschodniej Europie, widmem kulturalnego niedorozwoju i brakiem trwałych struktur i formatów, uważamy profesjonalizację obszaru kultury za priorytet. Tendencję tę wzmacnia polityka kulturalna prowadzona w kadrze projektów i system finansowania. Panuje przekonanie, że wciąż brakuje nam kluczowych graczy: silnych globalnych instytucji, menedżerów kultury, rynku sztuki. Z drugiej jednak strony, trzeci sektor rośnie w siłę i nabiera większego znaczenia niż kiedykolwiek. Jako tendencję odwrotną wobec wielkich wydarzeń, biennale i kuratorskiego gwiazdorstwa znów zaczynamy dostrzegać wartość wspólnej pracy i kolektywnego procesu/autorstwa. Czy jest to jednak właściwa droga ucieczki współczesnej sztuki i kultury z pułapki kodyfikacji i systematyzacji, wykluczającej autentyczne dokonywanie wyborów i zmieniającej je w powtarzalne sposoby postępowania, łatwe do powielenia i dostosowania? Czy w epoce, w której „prywatne mitologie” i „obsesje” podlegają kodyfikacji, są nauczane i sprzedawane jako część profesji, istnieje jeszcze jakaś przestrzeń dla sztuki wizjonerskiej i metod przekazywania/prezentowania/komunikowania jej? Jeśli wszyscy staniemy się „zawodowymi pracownikami artystycznymi”, udanie wykorzystującymi na nowo utrwalone formaty i anty-formaty, czy pozostanie miejsce dla „nowicjuszy” i tych, którzy pragną podążać własną drogą?

Kaja Pawelek jest koordynatorką projektów i kuratorką w CSW Zamku Ujazdowskim w Warszawie. Studiowała historię sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie. Przez rok pracowała także przy projektach prezentujących polską sztukę współczesną w Stuttgarcie w ramach stypendium Fundacji Roberta Boscha. Kuratorka, współkuratorka i współorganizatorka kilkunastu wystaw indywidualnych i zbiorowych (wystawa grupowa „Diversity. Learning from Istanbul”, wystawy indywidualne Yoko Ono, Karola Radziszewskiego i innych, „Dotleniacz” Joanny Rajkowskiej), regularnie publikuje w magazynie architektonicznym „Architektura&Biznes”,

jest także autorką tekstów katalogowych i wywiadów z artystami. Redaktorka publikacji „Wyspa. Synchronizacja” architekta i artyście Jakuba Szczęsnego oraz wyczerpującego opracowania na temat projektu w przestrzeni miejskiej „Dotleniacz” Joanny Rajkowskiej. Interesuje ją skrzyżowanie sztuk wizualnych, studiów przestrzennych/miejskich, architektury i interwencji przerzestrzeni publicznej.

ŚRODA 08.11.2010

11.00 **Janek Sowa & Kuba Szreder: Podsumowanie poprzedniego dnia**

11.30 – 12.45 **Microsilions (Genewa): Kultura warsztatów „fly in - fly out”**

W 2008 roku Irit Rogoff omówiła zjawisko, które nazwała „zwrotem edukacyjnym” w kuratorstwie. Podczas seminarium jeden z członków grupy przyjrzał się instytucjonalnemu aspektowi projektów związanych z pedagogiką z perspektywy działaczy kultury zajmujących się edukacją oraz kuratorów wystawy prezentującej praktyki artystyczne związane z oświatą. Przedstawił zagadnienia postawione podczas warsztatów „wlatujesz-wylatujesz”, jako następstwach tej tendencji. Co oznacza umiędzynarodowienie praktyki związanej z włączaniem ludzi spoza świata sztuki oraz projektów opartych na związkach z zastanymi strukturami społecznymi i długotrwałej współpracy?

12.45 – 14.00 **Magdalena Rek-Woźniak (Łódź): Piknik dla meneli? O zinstytucjonalizowanej kulturze i wykluczeniu społecznym w poprzemysłowym mieście (współautorka tekstu prezentacji: Patrycja Kruczkowska)**

Prezentacja dotyczyła relacji pomiędzy sferą produkcji i konsumpcji kultury a wykluczeniem społecznym w Łodzi. Poprzez analizę strategii i działań podejmowanych w ostatnich latach, zwłaszcza w odniesieniu do rywalizacji o tytuł „Europejskiej Stolicy Kultury”, podjęty został temat identyfikacji i sposobu odpowiadania na problemy społeczne typowe dla spauperyzowanego miasta poprzemysłowego. Kwestią kluczową dla referatu stało się pytanie o możliwość zmniejszenia przepaści pomiędzy instytucjami a obywatelami w sferze publicznej na szczeblu lokalnym.

Magdalena Rek-Woźniak jest socjolożką i kulturoznawczynią. Pracuje w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego. Jej zainteresowania

badawcze obejmują problematykę struktury społecznej, ubóstwa, dyskursu welfare, a także medialnych reprezentacji problemów społecznych.

Patrycja Kruczkowska jest kulturoznawczynią. Pracuje w Teatrze Stefana Jaracza w Łodzi jako kierownik biura festiwalowego. Jej zainteresowania są związane ze zmianami zachodzącymi w polu produkcji kulturowej po 1989 i związanymi z nimi zmianami w funkcjonowaniu instytucji kultury.

14.30 - 15.45 **Piotr Kowzan (Gdańsk): Pedagogika długu: od migracji po zmiany instytucjonalne**

Wydaje się, że coraz więcej dorosłych wyborów prowadzi dzisiaj do zadłużenia. Od studiowania, przez zdobycie miejsca do mieszkania, zakupu samochodów, po rozpoczęcie własnego biznesu. Bazując na swoich badaniach na Islandii autor zidentyfikował społeczne różnice, które pojawiają się we współczesnych społeczeństwach ludzi zadłużonych. Nowe wymiary tego zróżnicowania pojawiają się z wielu powodów: dług ma na ogół finansowy charakter w społeczeństwach kapitalistycznych, związany jest z moralnością, może powstawać bez związku z kredytem i rozprzestrzeniać się poprzez więzy rodzinne. Ludzie zadłużeni są podatni na działanie władzy państwowej i różnego rodzaju legitymizowanej przemocy. To interesujące czego ludzie uczą się wraz z zadłużeniem i jakie są ich strategie radzenia sobie z wrogimi warunkami ekonomicznymi jakie napotykają w życiu.

Autor prezentacji przedyskutował również społeczne konsekwencje tworzenia zadłużenia w instytucjach publicznych. Poza tym, wykorzystał teorie pieniądza bazujące na pojęciu długu, żeby zarysować pewne możliwości oporu przeciwko komercjalizacji sfery publicznej.

Piotr Kowzan - uczestnik studiów doktoranckich na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. Badania do doktoratu dotyczące zadłużenia indywidualnego prowadził na Islandii (2009-2010). Ukończył zarządzanie na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu (2002) oraz pedagogikę społeczną na Uniwersytecie Gdańskim (2008). Studiował gościnnie na Uniwersytecie w Linköping (Szwecja, 2004), duńskiej szkole ludowej w Niemczech (2005), na Uniwersytecie Kopenhaskim (2007-2008) oraz na Uniwersytecie Islandzkim. Współzałożyciel kół naukowych oraz stowarzyszenia „Na Styku”.

15.45 - 17.00 **Heath Bunting (Bristol): Milionowa fortuna zaczyna się od drobnej transakcji**

Jako artyści tworzymy znaczenia, siłę napędową zmiany społecznej i życia kulturalnego, chociaż niewielu z nas gotowych jest to przyznać lub potwierdzić. Niektórzy z nas poddają się działaniu innych sił, często brutalnych, w imię bezpieczeństwa ograniczonej swobody, jednak większość z nas odrzuca przemoc innych, woląc w zamian niszczyć samych siebie tak samo jak ci z nas, którzy jedzą mięso i włączają się w jego przesiąknięty przemocą proces wytwórczy, by uniknąć hipokryzji i szaleństwa, my jako artyści musimy także czynnie uczestniczyć w tworzeniu bogactwa kulturowego i jego przekładaniu na inne systemy wartości i waluty. Mieszkając w Wielkiej Brytanii, jestem stale narażony na kontakt ze złą i zepsutą sztuką, której nadaje się wysoką wartość finansową. Jako młody artysta, czynnie odmówiłem bycia częścią tego wypaczonego świata, teraz jednak decyduję się zadbać o własny interes, wyrazić własne zdanie i podążyć za pieniędzmi. Stąd bierze początek kolekcja Heatha Buntinga.

Heath Bunting - pionier net.artu, który w przecuciu nadchodzącego końca cywilizacji stwierdził, że ma już serdecznie dosyć odkładania życia na później i poświęcił się szczegółowemu planowaniu swojego czasu i eksperymentom z darmowymi sposobami podnoszenia jakości swojej egzystencji.

CZWARTEK 09.11.2010

11.00 **Janek Sowa & Kuba Szreder: Podsumowanie poprzedniego dnia.**

11.30 - 12.45 **The Carrot Workers Collective (Londyn): Kiedy marchewka staje się kijem**

Marchewka to obietnica dobrze płatnej pracy, cennego doświadczenia, sukcesu i spełnienia, które najczęściej w ogóle nie nadchodzi. „Stażyści”, „wolontariusze” i „bezrobotni” podejmujący „obowiązkową aktywność zawodową” tworzą szereg oczekiwań związanych z pracą, które począwszy od sektora kulturalnego i kreatywnego przenikają całość relacji produkcji. W jaki sposób sztuczka z marchewką kładzie podwaliny pod nowe formy autonomii w „Wielkim Społeczeństwie”? Jakie niepokoje i pragnienia wiążą się z tym modelem, i jakie są możliwe

alternatywne sposoby organizacji pracy? Jak można połączyć walkę materialną w sektorze kultury z przemianami politycznymi o szerszym zasięgu?

The Carrot Workers Collective jest działającą w Londynie grupą aktywistów kulturalnych, stażystów, nauczycieli i badaczy odbywających regularne spotkania w celu wspólnych rozmyślań i działań związanych z warunkami nieodpłatnej pracy we współczesnym społeczeństwie i lepszemu zrozumieniu jej wpływu na warunki materialne, podmiotowość, oczekiwania wobec życia i pragnienia.

12.45 – 14.00 **Krystian Szadkowski (Bruksela/ Poznań): Odzyskać edukację - wnioski z globalnych walk studencko-pracowniczych 2006-2010**

Maciej Gdula pisał kiedyś, że umasowienie dostępu do edukacji wyższej oraz postępująca proletaryzacja studentów doprowadzić może do wybuchu polskiego maja 1968. Jednak czas płynie i nic nie wskazuje nadchodzącej rewolucji. Ruch anty CPA we Francji, ondo anomalia we Włoszech, okupacje kampusów w Kalifornii, protesty w Puerto Rico czy ostatnie masowe protesty studentów i związków zawodowych przeciwko cięciom w Wielkiej Brytanii, wszystkie te wydarzenia posiadały potencjał wykraczający daleko poza postulat darmowej, publicznej edukacji dla wszystkich. Oprócz zarysowania mapy globalnych protestów postaram się odpowiedzieć na następujące pytania: Jakie użyteczne wnioski możemy wyciągnąć na podstawie doświadczeń płynących z globalnych walk studencko-pracowniczych skierowanych przeciwko prywatyzacji publicznej edukacji? Jakie strategie zastosowane w trakcie licznych protestów i okupacji można zastosować w oporze wobec neoliberalnym reformom szkolnictwa wyższego w Polsce? Od skutecznej próby odpowiedzi na te pytania zależy może czy polski maj 68 wydarzy się czy nie będzie go wcale.

Krystian Szadkowski - doktorant w Instytucie Filozofii UAM, młodszy badacz w Instytucie Badawczym Międzynarodówki Edukacyjnej w Brukseli, redaktor naczelny czasopisma „Praktyka Teoretyczna”.

14.30 – 15.45 **Radical Education Collective (Lublana): Poza fabrykami wiedzy: na rzecz świata wolnego od kapitalistycznej eksploatacji**

„W fabryce i na uniwersytecie – stawiaj opór dyktaturze kapitału!”

To jedno z haseł buntu studentów w Słowenii w 2007 roku przeciwko neoliberalnym reformom szkolnictwa wyższego, który rozpoczął dłuższą serię, zazwyczaj nieskoordynowanych przejawów studenckiego buntu przeciwko utowarowieniu uniwersytetów. W naszych analizach trzech praktyk oporu, nie będziemy koncentrować się na potrzebie utrzymania autonomii sfery nauki, która to autonomia jest co najmniej niewystarczająca, a być może nie istnieje w ogóle. Uważamy, że wyzwaniem dnia dzisiejszego nie jest stanie na barykadach wyobrazonego „starego uniwersytetu”, który przez długie lata był miejscem ślepego powielania zastanych relacji między kapitałem a pracą. Zamiast tego, wierzymy, że naszym obowiązkiem jest zbudowanie autonomicznego systemu produkcji wiedzy, niezwiązanego z hierarchią, alienacją i komercjalizacją. Uważamy także, że nie ma sensu lub niemożliwe jest istnienie autonomicznych uniwersytetów jako wysp na morzu społeczeństwa kapitalistycznego. To właśnie dlatego będziemy kontynuować rozmyślenia nad tym, jak żądania studentów i nowe modele ich politycznej organizacji mogą przekładać się na szerzej zakrojoną walkę społeczną o świat wolny od kapitalistycznej eksploatacji.

Kolektyw Radical Education (Tjaša Pureber) czyni starania na rzecz otwarcia wspólnej przestrzeni refleksji i wymiany praktyk oporu oraz wynalezienia nowych narzędzi konceptualnych i organizacyjnych pomocnych w walce z kapitalizmem. Organizuje wydarzenia, konferencje i debaty. Wydał także opracowanie *New Public Spaces: Dissensual Political and Artistic Practices in the Post-Yugoslav Context*. Szczegóły na stronie: <http://radical.temp.si/>.

Tjaša Pureber ukończyła nauki polityczne na Wydziale Nauk Politycznych w Lublanie, obecnie przygotowuje doktorat na Wydziale Sztuk Pięknych także w Lublanie. Bierze czynny udział w rozmaitych ruchach politycznych.

15.45 – 17.00 **Kuba Mikurda (Kraków): Analiza „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki”**

8 listopada 2010 roku decyzją Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wszedł w życie „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”, mający stanowić „realną odpowiedź na oczekiwania środowisk humanistycznych w Polsce”. Punktem wyjścia dyskusji było wydobycie założeń i celów programu, analiza sposobów, w jaki operacjonalizuje „potrzeby

rozwojowe polskiej humanistyki”, a także rekonstrukcja zawartych w nim explicite i implicite definicji i funkcji nauk humanistycznych (w kontekście szerszej dyskusji na temat tożsamości - kryzysu tożsamości? - współczesnej humanistyki).

Kuba Mikurda - doktorant w SNS przy IFiS PAN, krytyk, tłumacz. Redaktor „Linii filmowej” wydawnictwa Ha!art. Członek zespołów redakcyjnych „Wide Screen”, „International Journal for Žižek Studies” i „Krytyki Politycznej”. Współpracuje m.in. z Katedrą Kultury Współczesnej UJ, Centre for Advanced Studies in the Humanities UJ oraz „video•” - Warsztatem Nowych Mediów przy PWSFTViT w Łodzi. W 2007 i 2008 roku nagrodzony w konkursie im. Krzysztofa Mętraka. W 2008 roku zwycięzca polskiej edycji konkursu „International Young Screen Entrepreneur” organizowanego przez British Council.